

המוסף

מעריב

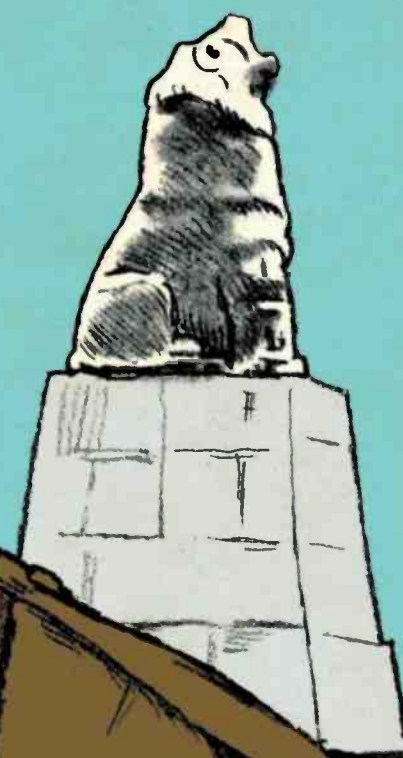
ג' באדר תש"ף | 28.2.2020

ליכודיאדה.
לא מה
שחשבתם
לויין וקיפניס בדרכים

שובו של
ד"ר דוליטל
דנה קסלר

ד"ר אורי מילשטיין

אגדת המאה

מצביא בחדר עליון, אינטלקטואל מזהיר, מנהיג מלידה,
בעל כריזמה עצומה ואומץ לב נדיר. במלאת 100 שנה
לנפילתו בתל חי: איך הפך יוסף טרומפלדור בחייו ובמותו
לדמות הכי מיתולוגית בתולדות היישוב העברי

איור השער: רות גיילי

08 יחיד בדורו // מאה שנה לנפילתו של יוסף טרומפלדור. פרופיל, חלק א'
| ד"ר אורי מילשטיין

ד"ר אורי מילשטיין

ביד חזקה

מהצבא הרוסי, שם זכה בעיטורים, דרך השבי היפני שבו הפך למנהיג המחנה, ועד תנועת החלוץ, שבמסגרתה אסף 150 אלף לוחמים יהודים • הרבה לפני שנהרג בקרב תל חי והפך לאחד המיתוסים הגדולים ביותר של הציונות, **יוסף טרומפלדור** היה גורם מוביל בשיבת העם למולדתו ובגיבוש אסטרטגיה צבאית שתקבע עובדות בארץ ישראל

טרומפלדור: לא היה לנו מנהיג לאומי שגם אנשי השמאל וגם אנשי הימין העריצו. לא היה מנהיג שהבין את הוויית הצבא והמלחמה ברמה הטקטית, האופרטיבית והאסטרטגית כמוהו.

במלאת מאה שנה לנפילתו של טרומפלדור, יתקיים בשבוע הבא למשך יומיים במכללת תל חי כנס על פרשת תל חי, ויושק ספר המחקרים "תל חי, 1920-2020: בין היסטוריה לזיכרון" שערכו הפרופסורים יעל זרובבל ואמיר גולדשטיין, ובו 20 מחקרים חדשים ומחדשים מאוד, על טרומפלדור, על פרשת תל חי, על המיתוס שהתפתח סביבה ועל השפעתה. על סמך מחקרים חדשים אלה ואחרים, מכתבי טרומפלדור, עדויות של המשתתפים בפרשה ועשרות ראיונות שקיימתי עם חוקרים ומשתתפים בנושא, אשר טט בשני פרקים את דמותו של האיש שהיו לו כל הנתונים להיות ג'ורג' ווינגטון הציוני.

יוזמתו האסטרטגית של טרומפלדור, שהיה לה פוטנציאל לשנות את ההיסטוריה, התרחשה בזמן מלחמת העולם הראשונה, במחצית 1917. טרומפלדור תכנן להוביל גיס של מאה אלף חיילים יהודים-רוסים שיילחמו נגד הטורקים בחזית קווקז, יגיעו לארץ ישראל דרך עיראק וסוריה, יכבשו את הארץ ויקימו מדינה יהודית בחסות המעצמות שהאמין כי ינצחו: אנגליה, צרפת ורוסיה. הוא לא היה הראשון שהגה רעיון כזה: נביא הצבאיות הישראלית, מרקו ברוך, קדם לו כשניסה לשלב יהודים בצבא היווני בראשית המלחמה העות'מאנית-יוונית ב-1897, אך לגבי ברוך היה זה רעיון אסטרטגי ללא יכולת מימוש.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה שהה טרומפלדור בקבוצת דג-ניה כפועל חקלאי. לפי מחקרו של פרופ' מאיר חזן מאוניברסיטת

דיעבד, ומרחק של מאה שנה, זה היה הקרב המכונן של האתוס הציוני החדש והמתעורר. קרב אחד, לא הכי משמעותי, שנערך בליל גשם סוער בין כנופיה של 200 בדואים לכמה עשרות מתיישבים מתל חי שבצפון הארץ, קבע את גורלה של מערכת הביטחון של היישוב היהודי דאז ומדינת ישראל היום. על פי מחקר חדש של ד"ר מולי ברוג (אחיו של אהוד ברק), המתיישבים, כנראה מוכי הלם, נמלטו מזירת ההתגוששות האלימה כשעל שמיכה הם נושאים את מפקדם, יוסף טרומפלדור. על פי עדויות ומסקנות שהגיעו אליהן קציני רפואה מצבאות זרים ומצה"ל שביקרו בתל חי בשנות ה-90 של המאה הקודמת, ולדבריה של מנהלת מוזיאון תל חי, עדנה שוחט, טרומפלדור היה פצוע באורח בינוני בשעת ההימלטות. לפי עדות שניים מהבורחים, במהלך המנוסה נשמעו יריות, והבורחים מוכי ההלם מיהרו לתפוס מחסה והפקירו את הפצוע לבדו על הקרקע, תחת גשם שוטף. משחזרו לקחת היה ללא רוח חיים.

בשבעה למותו פרסם עליו ידידו "הימני" זאב ז'בוטינסקי רשימת הספד ובה כתב שטרומפלדור היה "גיבור הרוח בין גיבורי הזרוע", דהיינו - ראוי היה לבנות ולהנהיג את מערכת הביטחון. ביום השנה למותו כתב עליו הסופר "השמאלני" יוסף חיים ברנר, שחודשיים אחרי הפרסום נרצח על ידי ערבים יחד עם הסופר צבי שץ, חברו הקרוב של טרומפלדור: "זה היה אנוש שלם בתכלית: בפשטות של תמימות, בהבנה של יושר, ברעות של טהרה, בהומור, ביחסי-אמת אל עצמו ואל קיבוצו. את עצמו ראה כאחד רית'הימים עומד על הגבעה והוא גם אז איש-צבא. רק איש-צבא. אשרי מי שעמד בד' אמותיו".

בכל העידן הציוני לא היה מצביא עברי שהיו לו כישורים כשלו. למרות הקלישאה שגורסת כי "לכל אדם יש תחליף", זה לא קרה במקרה של

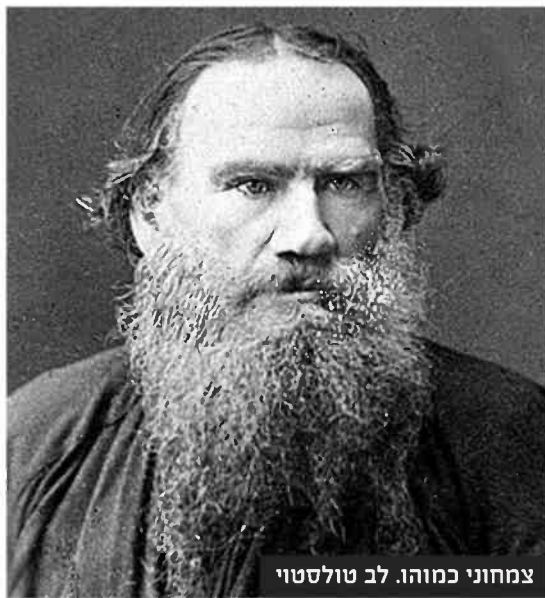
אינטלקטואל
ומנהיג בעל כריזמה
עצומה. טרומפלדור
בגליפולי

צילום: באדיבות ארכיון מכון
ז'בוטינסקי בישראל

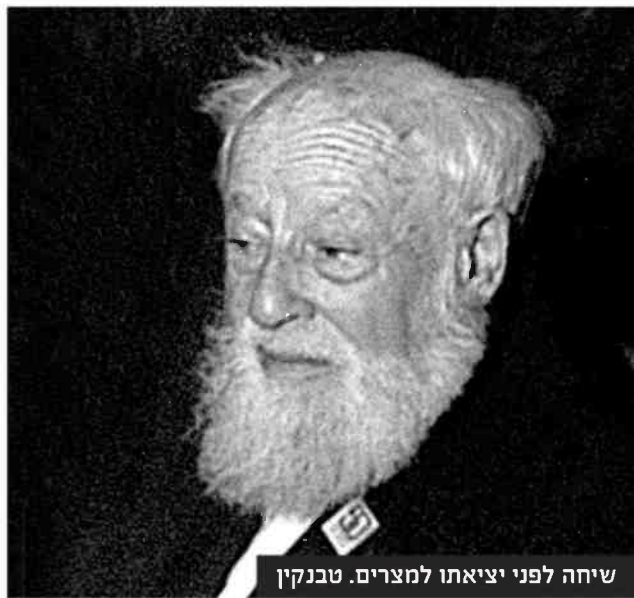
**לא היה חייל בתולדות רוסיה
שקיבל את כל ארבעת
האותות של גריגורי הקדוש.
הצאר ניקולאי השני שאל
אותו "מה רצונך ויעש?!"
טרומפלדור השיב: "ללמוד
משפטים באוניברסיטה
בפטרבורג ולאפשר לי
לארגן יהודים ציונים ברוסיה
לעלות לארץ ישראל".
הצאר השיב: "קיבלת!"**

אולי לגדוד כזה לא אכנס. זאב ז'בוטינסקי

צמחוני כמוהו. לב טולסטוי

שיחה לפני יציאתו למצרים. טבנקין

של עבודת הכפיים שהוא עצמו, כמו טולסטוי, ראה בה יסוד של קדושה. כחיקוי לטולסטוי נמנע טרומפלדור מאכילת בשר והתנזר מאלכוהול, מטבק ומסוכר. 'אתה תראה את פני המלחמה' כתב טולסטוי ב'סבסטופול', 'לא במערכה קצובה ונאה ומבריקה בלויית נגינה וקול תופים ודגלים מתנפנפים וגנרלים דוהרים על סוסים כי אם את המלחמה בדמותה הנכונה - בדם, בעינויים, במות'.

השלישי היה זאב ז'בוטינסקי, שבחברתו בילה בזמן מלחמת העולם הראשונה באלכסנדריה ובלונדון וממנו למד ופיתח עוד יותר את עקרונות האסטרטגיה הציונית. טרומפלדור נולד בפאיטיגורסק שבקווקז ב-1880 וגדל בעיר העתיקה רוסטוב שבמערב רוסיה. הוא סיים בהצטיינות בית ספר יסודי ובית ספר תיכון מקצועי לרפואת שיניים, וקיבל אסמכתה של מרפא שיניים. בעת לימודיו כינס בנימין זאב הרצל את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל. טרומפלדור קרא כל מילה בעיתונים על הקונגרס, התלהב מיוזמתו של הרצל ומאישיותו והקים חוג ציוני בעיר. ב-1902, עם סיום לימודיו, התגייס לצבא. הוא הצטיין מאוד בטירונות, התנדב לשרת ביחידת עילית חדשה בסיביר ושם שוב התנדב - לייחידת הקומנדו של הגדוד. במלחמת רוסיה-יפן, שפרצה בפברואר 1904, הצטיין בתבונתו הטקטית ובאומץ לבו, זכה בצל"ש הראשון והועלה לדרגת רב-טוראי. ב-7 באוגוסט 1904 ריסק פגז את זרועו השמאלית. לפי דיווח של מפקד החטיבה, הוא המשיך להילחם. בתום הקרב פונה לבית החולים, וזרועו נקטעה. הוא החלים במשך שלושה חודשים ודרש לחזור כלוחם ליחידת הקומנדו.

לפי פרופ' שטרן, מפקד מבצר פורט ארתור בין קוריאה לסין שעליו הגנו הרוסים, הגנרל ולסלייביץ' סמירנוב,

לפי ההיסטוריונית שולמית לסקוב, שחיברה עליו ביוגרפיה, היו שמועות ש"הוא עומד להגיע כשבידו איגרת מיוחדת מאת הממשלה הבריטית להוציא מאתיים אלף יהודים מרוסיה ולהביאם לארץ ישראל". בסופו של דבר, התוכנית לא קרמה עור וגידים, כי הצבא הרוסי הובס בשדות הקרב והמפלגה הכולשבי-קית ניהלה תעמולה נרחבת לחתימת הסכם שלום נפרד עם הגרמנים. באוקטובר התחוללה המהפכה הקומוניסטית, רוסיה פרשה מן המלחמה והחלה מלחמת אזרחים שפגעה מאוד ביהודים. טרומפלדור הקים גדוד יהודי באישור השלטונות על מנת לבלום פוגרומים בקהילות היהודיות. גם הקמת הגדוד הזה ופעילותו היו מפעל אדיר מצדו.

טרומפלדור היה אינטליגנטי מאוד, אינטלקטואל, מנהיג מלידה בעל כריזמה עצומה, בעל אומץ לב נדיר, עצמאי באופן קיצוני מילדות וגם יפה תואר. שלוש דמויות היוו לו השראה: הראשון הוא אביו וולף, בעצמו גיבור מלחמה במערכה נגד האימפריה הרוסית-צרפתית, שבוין היתר חילץ מנפילה בשבי מפקד רוסי בכיר ממשפחת המלוכה. סיפורי המלחמה הרוסית-צרפתית בקווקז ריתקו את טרומפלדור בילדותו והוא שאף להידמות לאביו.

שני היה הסופר הרוסי הגדול לב טולסטוי, שמספריו אימץ טרומפלדור פילוסופיה סוציאליסטית אנרכיסטית. כתב על כך במחקרו המצוין פרופ' יוחנן פטרובסקי שטרן: "טרומפלדור עיצב את עצמו על יסוד הפרישות וההתנזרות לכאורה של טולסטוי. הוא התייחס לטולסטוי ככוכב ראש וקידם את רעיונותיו, ובעיקר את מרכזיותה

תל אביב, חברי דגניה אימצו את קריאתו של אחד ממנהיגי מפלגת הפועל הצעיר, יוסף אהרנוביץ, לתמוך בממשלת טורקיה "ולהתמכר אליה בלב ונפש לעבדה ולשמרה". הם התעת'מנו והפכו לאזרחי האימפריה העות'מאנית. ארבעה מהם אף התנדבו לשירות צבאי. גם דוד בן-גוריון וחבריו מנהיגי המפלגה היריבה, פועלי ציון, התעת'מנו ואף החלו לגייס גדוד יהודי שיפעל במסגרת הצבא הטורקי. חודש לפני כניסת טורקיה למלחמה אמר בן-גוריון שטעות היא לחשוב שניצחון בריטניה ובעלות בריתה יהיה ניצחון החירות והקדמה. לדבריו, אין לסמוך על בריטניה, כי "בהודו משטר דספוטי, המחניק באמצעים אכזריים כל רעיון חופשי וכל סימן של התעוררות דמוקרטית" וכי מחולשת טורקיה "ירוויחו הערבים בלבד, ומי לנו שונא כמוהם? לנו דרושה טורקיה חזקה". בטורקיה חזקה "יהיה ערך גם לנו ותקווה לעתיד".

לפי פרופ' חזן, טרומפלדור התנגד לקונצנזוס היישובי של ההתעת'מנות, ובעברית מגומגמת דיבר באוזני החברים על "ניצחונה של רוסיה. הוא ביקש לשוב לרוסיה, לארגן בה גדודי יהודים שבלחימתם ובהקרבתם יפיגנו את נאמנותם של היהודים שם ובארץ ישראל בתום המלחמה". בלא קשר עם טרומפלדור, באותו שלב מוקדם גם אצל ז'בוטינסקי נולדה אותה תוכנית אסטרטגית, ואחרי זמן קצר נפגשו השניים באלכסנדריה שבמצרים ופיתחו אותה.

ב-1917 ז'בוטינסקי פעל ללא הצלחה, בעזרת טרומפלדור, לשלב את הגדוד היהודי שהקים בחיל הכיבוש הבריטי של ארץ ישראל, תחת הגנרל אלנבי, מתוך הערכה שאם היהודים ישפכו את דמם על סילוק הטורקים מארץ ישראל, הם יקבלו בתמורה את האפשרות להקים בה מדינה. טרומפלדור היה מעורב במהלך זה וגם סייע לחיים ויצמן להשיג את הצהרת בלפור. הוא עצמו פעל להתקבל כקצין בגדוד. משלא עלה הדבר בידו בגלל נכותו ומשום שהיה קצין רוסי, החליט ליישם את התוכנית הזאת ברוסיה, לאחר שבפברואר התחוללה בה מהפכה דמוקרטית.

ב-27 במרץ 1917 הוא כתב מלונדון לארוסתו פירה רוזוב, שהתגוררה אז עם הוריה באלכסנדריה: "אם תשור בת משרד המלחמה תהיה שלילית, יכול להיות שאצא באונייה הקרובה לרוסיה. שם בוודאי יש עתה כר נרחב גם לעבודה ציונית. אולי נוכל ליצור ברוסיה גדוד יהודי שיישלח לחזית קווקז, או לחזית פרס, ומשם לא יקשה לנו להגיע גם לארץ ישראל".

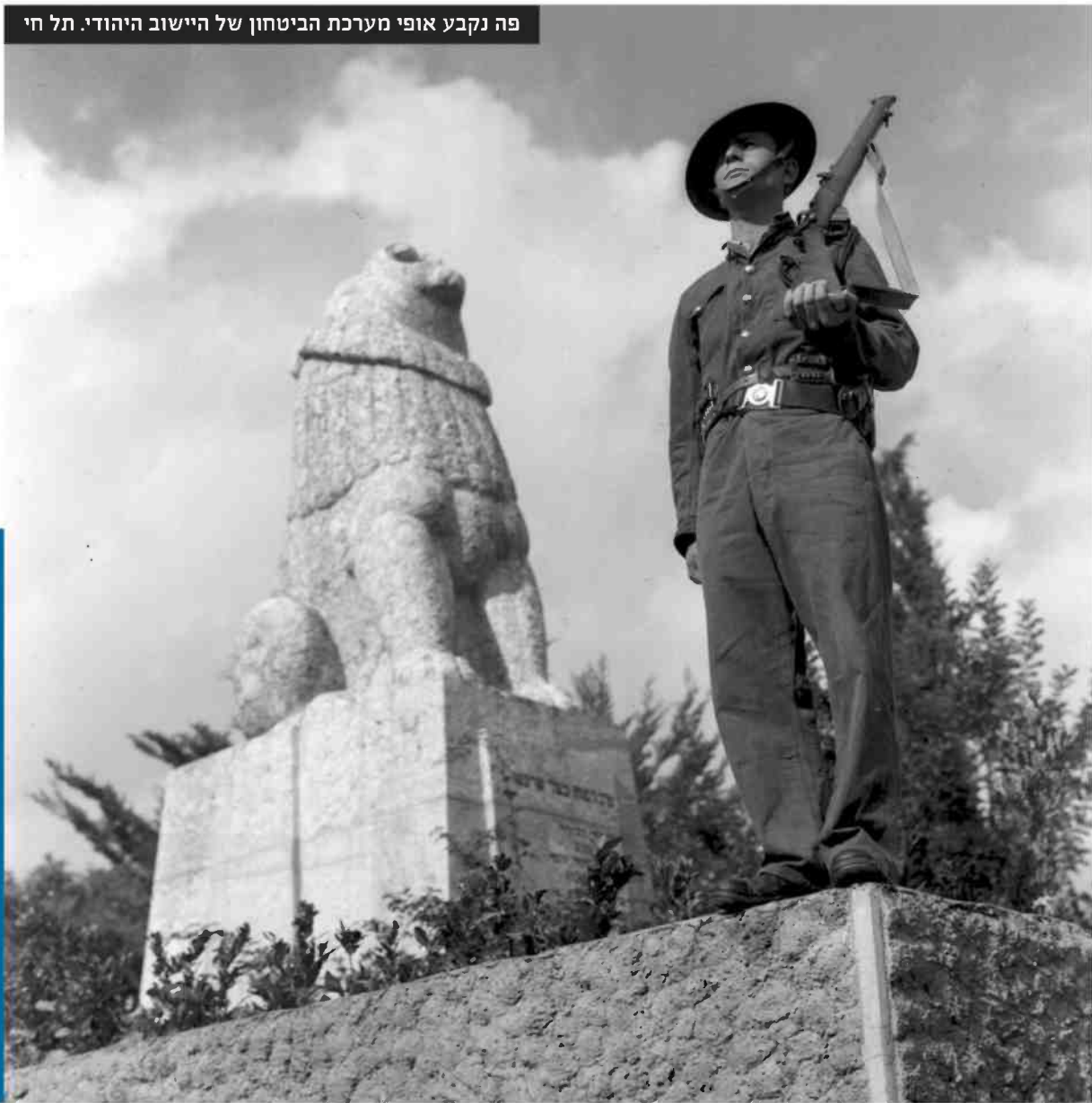
אחרי חודשים וחצי הוא שוב כתב לה מלונדון, על אפשרות שהגרמנים יטביעו את האונייה ו"אני רוצה מיתה יפה מתוך שמחה כראוי ליהודי המת על ארץ ישראל". הלא עניין נסיעתי - ארץ ישראל.

אחרי שבועיים, ב-28 ביוני, כבר כתב מבירת רוסיה, סנקט פטרבורג: "יכול להיות כי בעוד חודש יינתן לנו רישיון ובעוד שניים או שלושה חודשים נהיה בחזית, ודגלי המהפכה הרוסית, דגלים אדומים ודגלי התחייה היהודית, תכלת-לבן - על ראשינו. לקחתי דברים עם מיניסטרים אחדים. הם מתייחסים לרישיון זה ברצון, אבל נחוצה הסכמתו של קרנסקי (ראש הממשלה - א"מ) והוא בחזית ולא יכולתי עוד לראותו. יכול להיות כי אסע אליו שמה".

"שלא תתעצבו בגלל אובדן זרועי". עם הפרוטזה

למרות הקלישאה שגורסת כי "לכל אדם יש תחליף", זה לא קרה במקרה של טרומפלדור: לא היה לנו מנהיג לאומי שגם אנשי השמאל וגם אנשי הימין העריצו. לא היה מנהיג שהבין את הוויית הצבא והמלחמה ברמה הטקטית, האופרטיבית והאסטרטגית כמוהו

פה נקבע אופי מערכת הביטחון של היישוב היהודי. תל חי

לאחר שהשתחרר קיבל טרומפלדור דרגת תת-קצין, ובארמון המלוכה בפטרבורג ענדה לו המלכה אלכסנדרה פיודרובנה את צלב גריגורי הקדוש, העיטור הצבאי הגבוה ברוסיה לחיילים שאינם קצינים. לא היה חייל בתולדות רוסיה שקיבל את כל ארבעת האותות של גריגורי הקדוש. הצאר ניקולאי השני שאל אותו "מה רצונך ויעש?!" טרומפלדור השיב: "ללמוד משפט טים באוניברסיטה בפטרבורג, כי בגלל נכותי אני יכול להיות מרפא שיניים, ולאפשר לי לארגן יהודים ציונים ברוסיה לעלות לארץ ישראל". הצאר השיב: "קיבלת!". הרוזנת ורה גאגרינה, שעסקה בהקמת מוסדות בריאות, חינוך ודת, ביקרה בדירתו. כיוון שלא מצאה אותו, ביקשה ממנו לבוא לביתה: "עליי לדבר איתך בעניין אחד הנוגע לך". בפגישה הציעה לסייע לו לקבל דרגת קצונה מלאה ובכלל דבר אחר. הוא הודה לה אך השיב שאינו מעוניין בקצונה, כי בדעתו לעלות לארץ ישראל. כך לא ניצל את נכונותה לעזור לו.

בזמן לימודי המשפטים הוא תכנן להעלות לארץ ישראל מרוסיה, שכללה אז גם את פולניה, את הציונים, על מנת להקים קיבוצים שאותם תכנן לפרטי פרטים. לצורך זה כינס בשנת לימודיו האחרונה, 1911, ועידה במטרה לאשר את עקרונות הקיבוץ בעיר האוקראינית רומני. השתתפו בה שבעה אנשים, שניים מהם נמנו עם מייסדי קיבוץ עין חרוד. לאחר תום הוועידה ניגש להכין את עלייתו ארצה. לאחיו שמואל הוא כתב: "אם תפ-רוץ מלחמה בארץ ישראל, בוודאי יכתירוני שם בתואר מפקד, אף על פי שאני מוכן לשרת שם גם כחייל פשוט. הן שם נהיה בבית לא אצל זרים. מאמין אני

וטרומפלדור נפל בשבי יחד עם 73 אלף שבויים רוסים, ומתוכם 1,739 יהודים שנשלחו למחנה חמדרה ליד אוסקה, והוא אז בן 24. לפי מחקרו של פרופ' דב בער קוטלרמן מאוניברסיטת בראילן, "כל עשרה שבויים שויכו לשולחן מסוים שבו סעדו. ימים ספורים אחרי בואם למחנה כינס טרומפלדור נציגים מכל השולחנות 'היהודיים' והם בחרו בו ליושב ראש ההתאחדות".

הוא קבע תקנון ואת מטרות הארגון, "בראית הציונות כהקמת המרכז היהודי הלאומי בפלשתינה במסגרת התחייה היהודית הכללית, הארגון מציב כמטרה להשתלב ככל שניתן בשאיפות הציוניות".

חברי הארגון גייסו תרומות לקרן הקיימת לישראל, לבניית בית ספר ביפו, לספרייה בירושלים ולנטיעת יער לזכרו של הרצל, שנפטר שנה לפני כן, הלא הוא יער הרצל בחולדה שבעקבותיו נולד מפעל הייעור של הקק"ל. הוא גם בישר על הקמת הארגון במחנה השבויים במכתב לאחד מראשי התנועה הציונית מנחם אושישקין, והוא גם ביקש לקבל מידע על אפשרויות עלייה.

בשנה שבה היה טרומפלדור שבוי הוא הפך למנהיג כל השבויים במחנהו, יהודים ולא יהודים. הוא ייסד קופת הלוואות, בתי מלאכה, בתי ספר, ספרייה, להקת תיאטרון, אספקת צורכי דת, ופנה ליפנים לקבלת סיוע סיוע באפיית מצות ובהשגת ספר תורה וטליתות. חיילים נוצרים תיארו את טרומפלדור כמין ישו שנשלח בידי אלוהים על מנת להקשיב לדבריהם ולרפא את פצעיהם. שבוי יהודי, משה קושר מברדיצ'ב, כתב אליו: "מורה יקר וחברנו לגדוד. אני מודה לך מקרב לב מפני שבזכות הפרדגוגיה שלך והשיחות איתך הבנתי מהו הומניזם". לאחר הסכם השלום בין רוסיה ליפן הוא היה מהראשונים שהשתחררו מן השבי. אלפים באו להיפרד ממנו נשאו אותו על כפיים והריעו: "הנה בן אדם! הנה בן אדם!".

פרסם פקודה מיוחדת והורה לקרוא אותה לפני כל יחידות הצבא הרוסי בגזרה ולהסביר לחיילים את משמעותה: "רב-טוראי יוסיף טרומפלדור מפלוגה 7 דיווח למפקד הפלוגה שלו, 'נותרה לי יד אחת בלבד, אבל היא ידי הימנית. לפיכך, מאחר שאני רוצה לחלוק את חיי הלחימה עם עמיתי, אני מבקש מהוד מעלתך לספק לי חרב ואקדח'. טרומפלדור הוצב בבית חולים והייתה לו הזדמנות להימנע מן הסכנה לחייו ומן המתחים שבשגרת החפירות. תחת זאת הוא התנדב לשרת בקו החזית, ושם עשה שוב ושוב מעשי גבורה. אחרי שנפצע פציעה קשה, דחה טרומפלדור את זכותו המוצדקת להצהיר על נכותו. תחת זאת התעלם מן הסכנה והציע שוב להקריב את חיי המושבתים למחצה למען המאבק באויב. טרומפלדור תורם למען מולדתו מעל ומעבר לצו שבועתו. מעשהו ראוי להיחקק באותיות זהב בתולדות הרג'מנט שלנו. אני מעניק לו את אות מסדר גריגורי הקדוש ומעלה אותו לדרגת מש"ק בכיר".

לאביו כתב טרומפלדור: "כדי לקבל ציון לשבח יש צורך בדרך כלל לא רק בשאר רוח נעלה אלא גם בש-תדלנות בזויה. אבל אני אדם בעל כבוד שלא השפיל את עצמו מעולם ולא ביקש אות הצטיינות ולא דיבר עם איש על אודותיו. בכל זאת, הריני מש"ק בעל אות הצטיינות צבאי בדרגה 4 ומועמד לאותות בדרגה 3 ו-2. אני גאה לומר שזכיתי בכל אלה בזכות ובצדק, בייחוד בשל מעשיי בשדה הקרב. מילאתי את חובתי. מצפוני נקי. הדבר היחיד שהייתי רוצה כרגע הוא שאתם בבית לא תתעצבו בגלל אובדן זרועי השמאלית".

היפנים כבשו את מצודת פורט ארתור בינואר 1905,

טרומפלדור נפל בשבי. קרב פורט ארתור

כתב אחד החלוצים: "היינו מתי מספר. חסר לנו המ־נהיג הרוחני שיקבל על עצמו את התעודה הגדולה של יצירת תנועה המונית. וכאן קרה הדבר אשר ההיסטוריה היהודית נתברכה בו פעמים רבות, שכבוא הצורך בהנה־גה רוחנית מופיע, כאילו פתאום, האיש המיועד לכך. כך קרה גם בתנועת החלוץ".

בחוברת שפרסם לקראת קונגרס היסוד של החלוץ הארצי, הדגיש טרומפלדור את חשיבותה הגיאופוליטית של ארץ ישראל, קרבתה לתעלת סואץ ומיקומה על פרשת דרכים להודו ולמצרים. הוא בירך את בריטניה על החל־טתה לבצר את אחיזתה בארץ ישראל בדרך של הפקדתה בידי העם היהודי. בכך נפתחה הזדמנות חסרת תקדים לעלייה המונית. לדבריו, כפי שמוכא במחקרה של פרופ' גלילי, "אם לא יבואו יהודים, יבואו אחרים" – מכאן נגזר הצורך הרחוף בהגירה המונית ובהשתלטות על המרחב הארץ־ישראלי בדרך של עיבוד אדמותיו בידי יהודים. אלה יהיו משימותיו של החלוץ שאותו ינהיג טרומפלדור. בפתיחת ועידת ייסוד של החלוץ בפטרבורג, בינואר 1919, נאם טרומפלדור כיושב ראש הלשכה המרכז־זית והדגיש בין היתר את הצורך להקים "חלוץ צבאי". לדבריו, יש לגשת מיד להקמת צבא יהודי עבור ארץ ישראל, שישמור על היישובים היהודיים מפני תקיפות של בדואים ופלאחים ערבים. יש לארגן מחלקות צבאיות בכל אחד מסניפי החלוץ. מחלקות אלה יאחדו בתוכן חיילים וקצינים יהודים שיכינו את עצמם לשי־רות צבא יהודי בארץ ישראל. "בדרך זו עלינו להכין 16 אלף חיילים שיגנו על האוכלוסייה היהודית". לשם כינון קשרים ומגעים עם העובדים בארץ ישראל נקבע כי "הוועידה משגרת את החבר יוסף טרומפלדור כנציגה לאוקראינה ולארץ ישראל".

בסוף אותה שנה הגיע טרומפלדור לארץ ישראל כנ־ציגם של כ־150 אלף חברי החלוץ ברוסיה. לא היה אז שום מנהיג ציוני שהנהיג עוצמה פוליטית כזאת. על פי כישוריו כמנהיג, כאינטלקטואל וכאידיאליסט, ועל פי ניסיונו הצבאי ותבונתו האסטרטגית, הוא דמה בכל לג'ורג' וושינגטון, שפיקד על הצבא המורד במלחמת העצמאות של ארצות הברית, שניהל את הוועידה שחיב־רה את חוקת ארצות הברית, שהיה הנשיא הראשון שלה בשתי קדנציות ושנחשב לכוח המניע מאחורי הקמת המ־דינה. לוושנגטון לא היה תחליף, אך הוא שרד והניח את היסודות למעצמת־העל בכל התחומים, וטרומפלדור לא שרד את פרשת תל חי, והשאיר לנו עסקנים מפלגתיים שהקימו מדינה עם מערכת פוליטית מסוכסכת וצבא חר־בכני שגבה וגובה מחיר עצום בכל התחומים. ♦

בשבוע הבא: הסיפור המלא על קרב תל חי

גוויל, מברק ובו קבע שבהקמת הגדוד הוא רואה אות כי ארץ ישראל תהיה בחסותה של אנגליה. אולם הצנזורה הצבאית מחקה זאת מנוסח נאומו של המג"ד, הקולונל ג'ון פטרסון, והוא שינה את נוסח המברק כדלהלן: "סימן שבקרוב ישוב עם ישראל אל ארצו עתיקת היוםין". פט־רסון יפקד בעוד שנתיים על הגדוד שהקים ז'בוטינסקי בלונדון. בינתיים, טרומפלדור היה סמג"ד בגדוד של פטרסון, גדוד נהגי הפרדות, ובמשך חודש שימש כמג"ד בפועל. כשהגיע לגליפולי רשם ביומנו: "בבית! כמה אני שמח שהנני בבית".

מפקד המבצע בגליפולי, הגנרל הבריטי איאן המי־לטון, אמר בראיון לעיתון היהודי היומי ביידיש "דער טאג" שיצא לאור בניו יורק: "יעניין אותך בוודאי לדעת שנלחמת תחת פקודתי יחידה יהודית טהורה. ככל הידוע לי זו הפעם הראשונה בעידן הנוצרי שקרה כדבר הזה. האנשים המהווים יחידה זו גורשו באכזריות על ידי הטורקים מירושלים למצרים והופיעו עם משפחות חס־רות כל ורעבות ללחם. גדוד תוכלה שלם הוקם מתוכם לשירות בהתנדבות עמי נגד הטורקים, אותם הם שונאים כמובן. חיילים אלה הוכרו רשמית כגדוד מובילי פרדות והקצינים וכל יתר החיילים גילו אומץ רב בהביאם מים, אספקה ותחמושת תחת אש כבדה לקווים הלוחמים. אחד מן החיילים הומלץ על ידי וקיבל בשל אומץ לב מן המלך עיטור גבורה".

לז'בוטינסקי כתב המילטון: "חיילי הגדוד עבדו את עבודתם בשקט תחת אש כדורים ופצצות, ולפעמים כמ־דומה לי הראו גבורת לב נשגבה אף יותר מאנשי החזית, כי האחרונים מסתייעים בשיכרון הקרב לשכוח את הסכנה". 12 מאנשיו נפלו בקרב וחמישה נפצעו. הגדוד מילא תפקיד חשוב במבצע הנפל הבריטי בגליפולי, זכה לתהילה רבה, ושם את הציונות על המפה. לאחר המ־בצע, הגדוד פורק. פטרסון וטרומפלדור הגיעו ללונדון וסייעו לז'בוטינסקי להקים שלושה גדודי לוחמים יהודים, ולוויצמן להשיג את הצהרת בלפור. 120 לר־חמים של גדוד נהגי הפרדות היוו גרעין לגדוד הראשון שהקים ז'בוטינסקי בלונדון.

על פי מחקרה של פרופ' זיווה גלילי מאוניברסיטת ראטגרס בארצות הברית, כששב טרומפלדור לרוסיה ביוני 1917, הוא עסק בהקמת איגוד כלל ארצי של חיילים יהודים, גייס יהודים לכיבוש ארץ ישראל ויחי־דות להגנה עצמית. תפיסת השלטון בידי הבולשביקים בסוף אוקטובר וההכרזה על עצמאות אוקראינה סיכ־לה את תוכניותיו. אז הוא הפנה את כל מרצו ומחשבתו להכשרת עולים יהודים לארץ ישראל תוך כדי מלחמת האזרחים שם, במסגרת ארגון החלוץ ברוסיה שהקים, ולהקמת משקי הכשרה בחצי האי קרים.

באיגרת של הגנרל סמירנוב, שהוקראה בפני יחידות הצבא הרוסי, נכתב: "יוסיף טרומפלדור דיווח למפקד הפלוגה: 'נותרה לי יד אחת בלבד, אבל היא ידי הימנית. לפיכך, מאחר שאני רוצה לחלוק את חיי הלחימה עם עמיתי, אבקש לספק לי חרב ואקדח'"

ויום יבוא ואני עייף אשקיף בשמחה ובגיל על שדותיי שלי, בארצי שלי ולא יאמר לי איש 'לך לך נבזה, זר הנך בארץ זאת'. ואם יאמר לי איש כך, בכוח ובחרב אגן על שדותיי וזכויותיי. ואם אפול בקרב מאושר אהיה, אדע לשם מה אני נופל".

ב־1912 עלה יוסף טרומפלדור ארצה יחד עם קבוצת סטודנטים שהנהיג. הוא הקים בחוות מגדל, בצפון־מערב הכנרת, קומונה שהתפרקה אחרי שנה וחצי. וכשפרצה מלחמת העולם הראשונה והוא סירב להתעת'מן, הוא גורש למצרים. יצחק טבנקין, ממנהיגי מפלגת פועלי ציון, סיפר כי טרומפלדור שוחח עמו בעניין יציאתו את הארץ. נימור־קיו היו שניים: הנימוק העיקרי היה פוליטי־ציוני – מלחמה נגד טורקיה, מתוך סיכוי לקרב את הגשמת הציונות, כי לא תהיה תקומה ציונית דרך הטורקים. היה גם נימוק אישי – טרומפלדור נשבע אמונים לרוסיה כחייל, ולא יפר את שבועתו. הוא יכול להילחם בתוך רוסיה על שינוי משטרה, אך בשום פנים לא יילחם בה מן החוץ.

באלכסנדריה פגש טרומפלדור את ז'בוטינסקי, שת־פקד אז כעיתונאי צבאי, וכמי שמתאמץ להקים גדוד יהודי שיילחם במסגרת הצבא הבריטי בחזית ארץ יש־ראל. השניים שיתפו פעולה ואליהם הצטרפו אנשים נוספים. הפיקוד הבריטי אכזב את היוזמים והציע להם להקים גדוד אספקה להובלה על פרדות, שישתלב במ־בצע בריטי מתוכנן לכיבוש חצי האי גליפולי בטורקיה האירופית, ממערב למצרי הדרדנלים.

לפי ז'בוטינסקי, "טרומפלדור לבדו לא הסכים לדעתנו: 'נרדן־נא כחיילים', אמר. אל תגזימו בהבדל בין שירות הרובה ושירות ההובלה. אלה ואלה צבא הם, בלעדיהם אי אפשר, וגם הסכנה היא, על פי רוב, אותה סכנה לאלה ולאלה. אני נוטה לחשוד כי סיבת ההתנגדות אצלכם היא דווקא המילה: 'הפרדה', וזה, סלחוני, ילדותי. 'פרדות'! – ענה מי שהוא – כעין חמורים! דומה לשם גנאי, בפרט ביידיש. 'אבל ביידיש', אמר טרומפלדור, 'גם סוס הוא שם גנאי.' 'ביסט אַ פערד', ובכל זאת; לו הציעו לנו גדוד רוכבים, טח קיבלתם את ההצעה בכבוד. אצל הצרפ־טים אין לך גידוף מעליב מהמילה chameau, ואולם יש גדודי גמלים בצבא הצרפתי וגם באנגליה, והשירות בהם נחשב להצטיינות גדולה. שטות, רבותי".

"דומה יאמר על 'חזית אחרת?' גם זה אינו חשוב? אם נדון כחיילים, אמר טרומפלדור: 'כדי לשחרר את ארץ ישראל צריך, קודם כל, לשבור את הטורקים; ואם טוב יותר לשבור אותם מהצפון או מהנגב, זוהי שאלת 'איך' ולא שאלת מהות. במלחמה כזו כל חזית היא חזית – ציון'. כלום לא החלטנו בלילה ההוא; ואני, אחרי הישי־בה, אמרתי לטרומפלדור: 'אולי צודק אדוני, אבל אני לגדוד כזה לא אכנס'. 'ואני אולי אכנס', ענה לי".

טרומפלדור הקים גדוד תוכלה שמָנה 650 לוחמים יהודים. המגויסים נשבעו אמונים ב־1 באפריל 1915. לטקס ההשבעה שלח הפעיל הציוני, הסופר ישראל זנ־